пам'яті, прямування до епічності у відтворенні переломних подій вітчизняної історії, втілення українських традицій і національних ідеалів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горліс-Горський Ю.Ю. Холодний Яр.: Роман / Ю.Горліс-Горський. – Львів: Відродження, 2008 – 432 с.
2. Гуляк А.Б. Становлення українського історичного роману: Монографія / А.Б.Гуляк. – К.: ТОВ "Міжнародна фінансова агенція", 1997. – 293 с.
3. Ільницький М.П. Людина в історії (сучасний український історичний роман): Монографія / Ільницький М.П. – К.: Дніпро, 1989. – 356 с.
4. Климович Л. Историзм, идейность, мастерство: исследовательские этюды: Монография / Л.Климович. – М.: Советский писатель, 1985. – 375 с.
5. Мельничук Б.І. Випробування істиною: Проблема історичної та художньої правди в українській історико-біографічній літературі (від початків до сьогодення): Монографія / Б.І.Мельничук. – К.: Академія, 1996. – 272 с.
6. Мельничук Б.І. Проблема історизму та художньої правди в українській історико-біографічній літературі /від початків до сьогодення/: Автореф. докт. дис. / Б.І.Мельничук. – Львів, 1997. – 41 с.
7. Ромащенко Л.І. Жанрово-стильовий розвиток сучасної української історичної прози: Монографія / Л.І.Ромащенко. – Черкаси: Вид-во Черкаського державного університету імені Богдана Хмельницького, 2003. – 388 с.
8. Пахаренко В. Нарис української поетики / В.Пахаренко // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 8. – С. 10-84.
9. Сапко М. "За логікою Романа..." / М.Сапко М. / /Друг читача. – 21.12.2009.
10. Сиротюк М. Український радянський історичний роман: Монографія / М.Сиротюк. – К.: Наукова думка, 1971. – 285 с.
11. Шкляр В.М. Чорний Ворон: Роман / В.Шкляр. – К.: Ярославів Вал, 2009. – 356 с.

УДК 821.161.2.0 "06" С-91

СПЕЦИФІКА ХРОНОТОПУ В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ П.ЗАГРЕБЕЛЬНОГО "СМЕРТЬ У КИЄВІ"

Сушкевич Т.О., аспірант

Житомирський державний університет імені Івана Франка

У статті розглянуто хронотоп роману "Смерть у Києві" П.Загребельного. Особлива увага зосереджується на значенні часу і простору в композиції твору.

Ключові слова: хронотоп, час, простір, композиція, сюжет.

Сушкевич Т.А. СПЕЦИФИКА ХРОНОТОПА В ИСТОРИЧЕСКОМ РОМАНЕ П.ЗАГРЕБЕЛЬНОГО "СМЕРТЬ В КИЕВЕ" / Житомирский государственный университет имени Ивана Франка, Украина.

В статье рассматривается хронотоп романа "Смерть в Киеве" П.Загребельного. Особое внимание уделено значению времени и пространства в композиции произведения.

Ключевые слова: хронотоп, время, пространство, композиция, сюжет.

Sushkevych T.O. SPECIFIC OF THE CHRONOTOPE IN P.ZAGREBELNY'S HISTORICAL NOVEL "THE DEATH IN KIEV" / Zhytomyr State University after Ivan Franko, Ukraine.

In the article the timespace of P. Zagrebelny's novel "The Death in Kiev" is examined. The special attention is spared the value of time and space in the composition of the work.

Keywords: khronotop, time, space, composition, plot.

Проблема хронотопу в художньому творі не нова й уже неодноразово досліджувалася. Проте вона не втрачає своєї актуальності, що можна пояснити словами Р.Козеллека: "Стара тріада місце час та особа вочевидь присутні у творі будь-якого автора, що пише на історичну тему. Якщо місце, час та особа

змінюються, виникають нові твори, навіть якщо вони, нібито, і стосується цього ж предмета" [7, 181]. Крім того, хронотоп розглядається не ізольовано від інших компонентів твору. Тому літературознавці, описуючи просторово-часові особливості художнього тексту, віднаходять специфічні риси у його структурі й змісті, адже, як помітила Г.Дзись, "художній час та художній простір забезпечують цілісність художнього твору, структурують його будову, окреслюють стосунки між автором і персонажем, репрезентують проблему кута зору. Отже, концепція хронотопу здатна пояснити глибинні змістові пласти художнього тексту та є засобом авторського самовираження" [2, 125].

Серед циклу романів про Київську Русь П.Загребельного ("Диво", "Первоміст", "Смерть у Києві", "Євпраксія") найбільш досліджений – "Диво". Що ж до "Смерті у Києві", то В.Фащенко у монографії [10], В.Дончик і М.Слабошпицький у літературно-критичних нарисах [3, 9] ґрунтовно вивчають образ Юрія Долгорукого у цьому творі. Р.Семків запропонував компаративну працю, у якій порівнюється названий роман П.Загребельного з романом "Ім'я троянди" У.Еко [8]. Але особливості хронотопу "Смерті у Києві" висвітлені фрагментарно. Тому мета статті – з'ясувати специфічні риси часо-простору роману "Смерть у Києві" і простежити їх вплив на композицію цього твору.

"Смерть у Києві" – історичний роман, тому в ньому спостерігаємо поєднання конкретно-історичного часу й простору з художніми, які властиві літературному твору.

Хронотоп роману окреслюється часовими межами від 1147 (вбивство князя Ігоря) до 1157 року (отруєння Юрія Долгорукого), а місце основних подій – Суздаль і Київ.

У "Смерті у Києві" конкретно-історичний час художньо фіксується у різний спосіб. Він виступає тлом для зображення дійсних історичних подій у романі, тому може означуватися точною датою. Наприклад, перше входження Юрія Долгорукого у Київ: "То був день двадцять дев'ятий серпня місяця року від сотворіння світу шість тисяч шістсот п'ятдесят сьомого. Маючи п'ятдесят дев'ять літ від роду, Юрій, син Володимира Мономаха, внук Всеволода, правнук Ярослава, праправнук Великого Володимира, який охрестив Русь, радісно зустрінутий сило силенною народу, мав увійти у Київ і сісти на стіл отця свого" [6, 372]. У цьому випадку така хронологічна конкретизація вказує на значимість події у долі персонажа, а також на кульмінаційний момент у розгортанні сюжету. Так, Юрій Долгорукий за довгі роки князювання у Суздалі 1149 року повернувся у київську землю і планував залишитися у ній князем. Можемо твердити, що це кульмінація твору, бо інші герої сприяли (Дуліб, Іваниця) і перешкоджали (Войтишич, Петрило, ігумен Ананія) здійсненню саме цієї події.

Чітке датування або принаймні називання пори року спостерігаємо і в низці інших епізодів "Смерті у Києві", наприклад, "в літо 6675" – похід Ю.Долгорукого проти Ізяслава, "повесні літа тисяча сто п'ятдесятого" – сватання Юрієм роменської імператриці Ірини. Через наведені хронологічні означення читач дізнається, про який час ідеться у творі, і може зіставити зображені події з історичними фактами.

Щоб не переобтяжувати текст датами чи календарними вказівками, П.Загребельний означує час, називаючи його добові виміри (день / ніч). Події, які відбуваються протягом певного часу доби, більш деталізовані, ніж ті, що є датованими. Саме вони становлять основу сюжету "Смерті у Києві". Так, твір починається тим, що таємно вдень до Києва приїжджає прибічний лікар князя Ізяслава Дуліб і його товариш Іваниця, щоб розслідувати убивство князя Ігоря. Вночі Дуліба намагалися вбити. Вранці він дізнається, що його сплутали з іншим Кузьмою (Дуліба також звали Кузьма), який імовірно може бути причетним до вбивства Ігоря. Щоб знайти цього Кузьму, Дуліб та Іваниця мають вирушити в Суздаль до Юрія Долгорукого. Деталізоване зображення цих подій – зав'язка сюжету.

Однак у романі П.Загребельного добова конкретизація часу не тільки свідчить про початок чи завершення певного сюжетного елемента, а й може вказувати на характер події, що відбувається у той чи інший час. Так, у переважній більшості епізодів твору, дія яких зображена протягом дня, герої чинять підступно стосовно один одного, зраджують один одного і т. ін. Вночі ці злочини стають явними, герої переживають наслідки від скоєного вдень. Саме такого відтінку набуває епізод домовленості Ізяслава із сином Долгорукого Ростиславом про спільні дії проти Долгорукого. Угода укладалася князями вдень в насаді на Острі. За кілька днів після цього Ізяслав дізнається, що від самого початку Ростислав планував зраду. Тоді він запрошує суздальського князя на нічну учту на Дніпрі, де Ростислава і його дружину після ганьби перед киянами і боярами вигнано з Києва.

Іншими є вчинки князя Юрія вдень і вночі. Вдень Долгорукий, розмовляючи з Дулібом, міркує: "Одружуємося з міркувань державних, все підкоряється державі, доводиться забувати про своє людське, коли ж нагадує воно само, тоді може довести й до шалу. […] Однак, вважаю, свідомі вчинки страждати від цього не повинні" [6, 157]. В одному із селищ, де Юрій, Дуліб та Іваниця під час подорожі по суздальській землі лишилися на ночівлю, лікар і його товариш рятують дівчину, яку князь наказав привести для забав уночі. Пізніше подібна ситуація відбувається в епізоді з Манюнею, дочкою боярина Кислички.

Часто у тексті події денного часу є фіктивними, а "нічні", у свою чергу, відкривають або приховують істину. Так, незважаючи на вчинки Долгорукого, Дуліб захоплюється його розповідями про князівський обов'язок і любов до народу, прагненням об'єднати землі Київської Русі і жити у злагоді, але після однієї з нічних розмов з князем сам зауважує: "До вчорашньої ночі вважав, що Долгорукому зовсім невластиве почуття мстивості, але той сам визнав, що керується у своїх вчинках лише доцільністю, отже, душа його відкрита для почуттів як найвищих, так і найтяжчих. А може, й підлих?" [6, 188].

Можна твердити, що зображені у денний час доби зав'язка роману й епізоди допиту монаха Сильки і Кузьми Ємця, підозрюваних у вбивстві, мають фіктивний характер. Адже про істинний хід справи і Дуліб, і читач дізнається після нічних подій переважно за участі Іваниці. Лікарів товариш, допитуючи Сильку вночі, вивідує гріховні таємниці ігумена Ананії; вдень Дуліб натрапив на хибний слід убивць Ігоря, який вів у Суздаль, а вночі Іваницю, Ойку і Ємця вбивають ті ж люди воєводи Петрила, які вчинили злочин проти князя і не пов'язані безпосередньо з Юрієм Долгоруким.

Події "Смерті у Києві", фіксовані календарним часом, великою мірою ущільнені, сконцентровані у часі, мають ретроспективний характер, а тому, гальмуючи розгортання сюжету, спричинюють такий композиційний прийом, як ретардація. У свою чергу, означення подій відрізками доби, крім того, що надає їм певного психологічного підтексту, створює напруження оповіді, інтригу, через встановлення між цими подіями причинно-наслідкового зв'язку також підтримує неперервність сюжетної дії.

Простір роману П.Загребельного чітко розмежовується відповідно до двох його частин. Місце дії у першій частині – Суздаль, у другій – Київ. Окрім топонімічних відмінностей, простір у двох розділах "Смерті у Києві" по-різному зображується і має різну подієву насиченість.

Сюжетні зв'язки у першій частині характеризуються лінійною структурою. Вони реалізуються через подорож Дуліба, Іваниці та князя Юрія суздальськими землями. В авторському відступі "Смерті у Києві" П.Загребельний ніби наголошує, чому події у Суздалі відбуваються саме під час подорожі: "Подорож – не те саме, що переїзди від одного знайомого місця до другого, там просто прогаюєш час, він вмирає в переїздах марно, бо не бачиш нічого нового, а цим лиш вкорочуєш життя людське, та й годі. Подорож, мандрівка приносить щоразу відчуття збагачення, відкриваються тобі нові світи, ти мовби народжуєшся то для сього, то для того, переживаєш пригоди, проникаєш у найпотаємніші закутки краю…" [6, 162]. Тож, топос першої частини роману є неоднорідним, дивним, іноді навіть фантастичним, проте може викликати не тільки позитивний, а й гнітючий настрій. Такий ефект досягається поєднанням подій, які відбуваються як у вигаданому, так і в історично достовірному топосі.

Мандруючи північними землями, Юрій, Дуліб та Іваниця відвідують історично достовірні міста: Суздаль, Кідекшу, Москву. Уся ця місцевість зображається переважно у порівнянні з київськими землями, тобто з тими містами, які знайомі героям твору, а відповідно, і читачеві: "До города (Суздаля – Т.С.) під'їздили вже вночі, […] темні ліси нечутно розступилися, випустили з себе тиху річку Кам'янку. схожу чимось чи то на київську Либідь, а може, на Почайну, […] хвиляста рівнина м'яко брижилася, переходила за річкою в пологі, лагідні горби, що теж нагадували мовби київські гори, тільки поменше ні, і город на тих горбах також нагадував Київ своїми валами, і церквами з-над них, і довгими місячними тінями від церков, але київ поменше ний, якийсь несправжній, ляльковий, хоч, як і в Києві, все тут було біле, світле, тихе, прекрасне" [6, 112].

Вибудовуючи лінійну сюжетну структуру, П.Загребельний насичує твір епізодами, у яких поряд із головними діє низка вигаданих другорядних персонажів, котрі, виконавши свою функцію, більше не з'являються у ході сюжету. Це відбивається і на особливостях художнього простору "Смерті у Києві". Більшість другорядних персонажів видаються дивними, чудними, що закономірно спостерігати протягом подорожі. Наприклад, селище Кібці, на яке натрапляють Дуліб, Юрій та Іваниця: "Вплутаних мандрах своїх на поткнулися вони на незвичайне селище. Власне, й не одне, а троє селищ, поєднаних трьома дорогами – нижньою, середньою і верхньою, що відповідно вели до розташованих на різних рівнях понад рікою поселень, сходячись у долині…" [6, 158-159]. Незвичність цього селища полягає у тому, що воно знаходиться у суздальській землі і не знає ні бояр, ні князя. Вертикальне розташування Кібців підкреслює те, що їх населення живе за власними законами, зі своєю владою.

Не менш дивовижне, але й гнітюче враження викликають у читача образи земель боярина Кислички: "…а те (оселі. – Т.С.) стояло обдерте, понищене, світило голим пакіллям, виставляло морозові оголені ребра покрівель. […] Хтось пильнував тут, щоб ніщо не перевищувало наперед визначеної, раз і назавжди встановленої міри, з усього видно, встановленої знову ж таки отим всюдисущим, всемогутнім і загадковим боярином Кисличкою…" [6, 167-168]. Доповнює враження про Кисличку опис його помешкання, у якому довелося гостювати Юрію, Дулібу й Іваниці: "Зблизька споруда втрачала оту подобизну личака або ночов, вражала безглуздістю своєї будови, ніяк не могла надаватися до плавання, хоча мала нагорі товстенні щогли для парусів, позаду незграбне кормило, насаджене на довжелезну прямостоячу колоду, взяту в дерев'яні хомути, щедро поквацьовані дьогтем. Дубові колоди, з яких

збудовано ковчег, припасовані були так щільно, що не знати, як і потрапили всередину люди,хіба що лазили через верх…" [6, 170]. Таким чином, наведені просторові ознаки подій роману вказують на таку рису образу боярина Кислички, як безглуздя його вчинків.

Гідний подиву й простір кінцевого пункту подорожі трьох героїв – це місцевість, де перебував князь Іван Берладник. Зображений топос, наповнений різними видами лісів, які чергувалися з озерами, відзначається такою ж неоднорідністю, як і люди, які оточували князя Івана, є таким же дивним, яким був і сам Берладник [6, 198-200].

П.Загребельний, змальовуючи героїв роману "Смерть у Києві" в "учудненому" просторі, змушує їх стикатися з неординарними постатями. Саме наявність таких персонажів провокує нестандартні ситуації в сюжеті твору, що надає сюжетній лінії авантюрного характеру. Водночас у незвичних ситуаціях протягом подорожі пізнаються особливості характеру персонажів. Тому, можна твердити, що переважно вся перша частина роману П.Загребельного становить його експозицію, коли відбувається знайомство із героями твору як у ході сюжету, так і в ретроспективному плані.

У другій частині роману "Смерть у Києві" сюжет стає нелінійним і великою мірою тому, що події локалізуються в одному просторі – це Київ або місцевість навколо Києва. Зображується історично дійсний топос, у якому відбуваються ключові історичні події (наприклад, хід боротьби за київський престол між Ізяславом і Долгоруким, укладання договорів про спільні дії Ізяслава і Ростислава, Ізяслава і чернігівських князів та ін.), звичайно, не без участі вигаданих Дуліба та Іваниці. через локалізацію місця зникає пригодницький характер сюжету, натомість він насичується подіями, швидко розвивається, спричинюючи кульмінацію і розв'язку.

Якщо у топосі суздальської землі герої рухалися подорожуючи по-горизонталі, то у межах Києва (тобто у другій частині твору) вони переміщуються вертикально. Простір Києва поділений на "верхній" і "нижній". В.Войтович зазначає, що "верх-низ – одна з головних семантичних опозицій народних уявлень про світ". Верх, зазвичай, наділяється символічними ознаками – "хороший", "благополучний", "плодючий", "багатий" та ін., а низ – ознаками "поганий", "недобрий", "смертельний", "бідний" [1, 57]. Герої "Смерті у Києві" помічають, що верх міста знаходиться під владою князів, бояр, тіунів, усіх, хто має високий чин. Низинну ж місцевість займають пересічні кияни: купці, ремісники, злиденні люди та ін. Таким чином, опозиція багатий, благополучний верх – бідний, смертельний низ підтверджується. Проте "нижній" Київ має свої переваги: "…як порятуватися від остаточної зневаги й осмішнення з боку киян, які зібралися десь у підчерев'ї Києва, не захотіли підійматися на Гору, не пішли до Софії, до голови Києва, а тягли князя донизу, на Поділ, потоплений водою, загорнутий пісками, голодний, обдертий, зубожілий, але незалежний" [6, 357]. Водночас благополуччя "верхнього" Києва – це тільки зовнішня ознака: "…ще вчора єдиний Київ розокремлювався, гора замикалася в неприступній пихатості, чванилася силою, багатством, знатністю, а чорний люд було кинуто до підніжжя, де мав лишатися, обплутаний нуждою й труднощами, мов сітями" [6, 413]. Низинний простір у "Смерті у Києві" постає нужденним, і причини цих страждань ідуть згори, передусім від тих, хто, диктуючи свою волю через князя, забезпечує власне благополуччя. У творі це такі персонажі, як чотири Миколи, Войтишич, Петрило, ігумен Ананія. Тож, з одного боку, вертикаль "верх-низ" зовні наділена звичними ознаками (багатий верх – бідний низ), але у своїй суті верхній простір не сакральний, події, котрі в ньому відбуваються, свідчать про занепад духовних цінностей. На такому тлі нижній простір сакралізується. Таким чином, історично дійсний топос Києва набуває ознак художнього.

Протягом розгортання сюжету у другій частині роману Дуліб та Іваниця, перебуваючи у вертикальному топосі Києва, при деталізації подій постійно опиняються то у князівських і боярських дворах, палацах на горі міста серед князів і їхньої свити, то унизу, в хижах звичайних киян. При цьому гора Києва зображується як окрема місцевість, відмежована від Подолу укріпленнями: "Виїхали з Києва і в'їхали в Київ. Бо ні вали, ні брами, ні сонна сторожа ще не були кінцем великого города, він продовжувався і тут, унизу, починався одразу за брамою, на крутім узвозі, темному й нетерплячому…" [6, 289-290]. Укріплення захищають гору не тільки з військовою метою, а й від жителів низини. Неприступне місце розташування князівських палаців і маєтків бояр символізує неприступну владу.

Рух Дуліба й Іваниці у вертикальному просторі асоціюється з пошуком героями власного місця чи серед влади, чи серед незалежної низини. На певний час вони знаходять оптимальну межову місцевість, з якої зручно долучатися до подій як "верхніх", так і "нижніх" – це це дім ремісника старника: "…це був такий самий Київ, як і там, унизу, на Гончарівці, на Кожум'яках, на Оболоні; аж диво брало, що тут, серед тванистих бояр, серед нероб дружинників, серед пиховитих ієреїв можуть втулитися оці непосидючі, клопітливі, веселі люди з золотими руками" [6, 261]. Але за розвитком подій сюжету передбачено, що це місце перебування героїв тимчасове, бо конфлікт не вичерпано, Дуліб продовжує допомагати Долгорукому здобути Київ, а Іваниця починає сумніватися у правильності їх учинків.

Судячи з ознак топосу другої частини "Смерті у Києві", можна твердити, що П. Загребельний випробовує своїх героїв на силу духу, вірність власним переконанням. Так, Іваниця, не бажаючи зраджувати своїм міркуванням, поступово віддаляється від Дуліба, що можемо простежити і через образи простору: "Дуліб десь пішов на княжий молебнь, Іваниця не схотів, бо й чом би мав квапитися перед очі князеві, що так негарно з ним повівся? Випадком стрів Кричка, тепер ходили вдвох, кодола впевнюючись у думці, що […] всі, хто був близький до князів або ж хотів до них присусідитися, там, у Софії, пхаються один поперед одного, видовжують шиї, не знають, куди й дивитися: чи на єпископів під Орантою, чи на хори, де стоїть Долгорукий з князями і воєводами" [6, 378].

Міцність позиції героїв, їх витривалість перевіряється у творі не тільки простором, а й часом. Іваниці і Дулібу довелося чекати на прихід Ю.Долгорукого у Київ і тим часом переховуватися у дворі Войтишича, у хижі. Тоді "час став їхнім найлютішим ворогом, бо інших ворогів для них обох існувало, поки ніхто не довідався про їхній сховок. З часом треба було боротися, його треба було згаяти, змарнувати на які-небудь дрібниці і дурниці…" [6, 335]

У хронотопі Києва піддаються випробуванню і персонажі князів. Наприклад, Ю.Долгорукий на підступах до столиці займає вичікувальну позицію і не починає бою з військом Ізяслава. Наведену вище думку підтверджують слова коваля Кричка: "У Києві вельми добре видно князів. Прибігають сюди, втікають звідси, вмирають смертю своєю або й насильницькою – все в Києві…" [6, 397].

У передмові до "Євпраксії" П.Загребельний зазначав, що серед чотирьох романів циклу про Київську Русь "Смерть у Києві" – дослідження долі державної ідеї [5, 6]. Отже, через композицію роману простежується реалізація і "життєздатність" державної ідеї, яку підтримували Дуліб, Юрій та Іваниця, у хронотопі дороги і міста. Сюжет концентрувався навколо бажання Дуліба знайти істину, актуалізовану у творі як правда про смерть князя Ігоря. Це прагнення підтримували і Юрій, і Іваниця, що підтверджується подіями протягом подорожі суздальськими землями. У хронотопі Києва загадка смерті Ігоря втрачає значимість, бо Ю.Долгорукий досяг своєї мети, посів київський престол ("Про ту смерть мови не буде. Не буде й помсти. Хай ніхто не жде" [6, 390]), а Іваниця розчарувався в ідеях князів і бояр, підтримуваних Дулібом ("Знов сидимо (тобто ховаємося. – Т.С.) А за віщо? За когось і для когось? " [6, 335]). Р.Семків, застосовуючи до прочитання твору П.Загребельного постмодерні концепції, потрактовує такий сюжетний поворот, як "крах пошуку істини і крах контролю над ситуацією" [8, 75].

Лінійна структура хронотопу дороги у романі "Смерть у Києві" асоціюється зі спорідненістю, рівністю бажань і переконань головних персонажів. Потрапляючи у вертикальний хронотоп міста, ці спільні ідеї Дулібом, Іваницею і князем Юрієм розглядаються відповідно з позицій, які вони займають по так званій "вертикалі" (князь – княжий лікар – прислужник лікаря). Таким чином, можна твердити, що П.Загребельний доводив думку, що "людина повинна служити не ідеї, а істині. Це її призначення, її свобода, гідність і велич. Вічні, самоочевидні істини, на відміну від політичних ідей, не примушують, а переконують нас. Істина єдина і для людей, і для ангелів, і для богів" [4, 50].

Отже, особливості хронотопу у романі "Смерть у Києві" полягають у тому, що час характеризується цілісністю, єдністю і фіксується залежно від значимості й міри деталізації події календарними (датування, називання пори року) чи фізичними вимірами (день, ніч). Простір, на відміну від часу, розмежовується на лінійний (під час подорожі) і вертикальний (час перебування героїв у Києві). Хронотоп у творі П.Загребельного відбивається на побудові сюжету. Так, часопростір подорожі становить експозицію і зав'язку роману, а міста – кульмінацію і розв'язку.

Розмежований простір "Смерті у Києві" функціонує як своєрідний показник віри у власні переконання героїв, довіри між ними. Єдність часу дає можливість зіставити за вказаними критеріями події розрізненого простору. Таким чином, хронотоп роману виступає як засіб характеристики персонажів, через нього досягається композиційна єдність твору і стверджується його ідея – пошук істини особистістю відповідно до власних переконань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Войтович В. Українська міфологія / В.Войтович. – К.: Либідь, 2002. – 664 с.
2. Дзись Г. Специфіка хронотопу у жанрі прозової мініатюри: фрагментарність, мозаїчність, часопросторові зміщення / Г.Дзись // Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство: Зб. наук. праць. – Вип. XVIII / Ред. кол. Я.О.Поліщук та ін. – Рівне: РДГУ, 2008. – С. 125-135.
3. Дончик В. Істина – особистість: Проза Павла Загребельного. Літ.-крит. нарис / В.Дончик. – К.: Радянський письменник, 1984. – 248 с.
4. Загребельний П. Думки нарозхрист, 1974–2003 / П.Загребельний. – К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2008. – 240 с.

5. Загребельний П. Євпраксія / П.Загребельний // Загребельний П. Твори: В 6 т. – К.: Дніпро, 1980. – Т. 4.: Євпраксія. День для прийдешнього. – 1980. – С. 5-272.

6. Загребельний П. Смерть у Києві / П.Загребельний // Загребельний П. Твори: В 6 т. – К.: Дніпро, 1980. – Т. 3. Смерть у Києві. Первоміст. – 1980. – С. 6-430.

7. Козеллек Р. Минуле майбутнє. Про семантику історичного часу / Р.Козеллек. – К.: Дух і літера, 2005. – 380 с.

8. Семків Р. "Втеча" істини. Умберто Еко, "Ім'я троянди"; Павло Загребальний, "Смерть у Києві" / Р.Семків // Семків Р. Фрагменти: есеї. – К.: Смолоскип, 2001. – С. 70-77.

9. Слабошпицький, М. За гамбурзьким рахунком: Читацькі маргіналії та варіації на тему Павла Загребельного / М.Слабошпицький. – К.: Ярославів Вал, 2004. – 223 с.

10. Фащенко В. Павло Загребельний. Нарис творчості / В.Фащенко. – К.: Дніпро, 1984. – 207 с.

УДК: 821. 161. 2: 82-311.6

ЕЛЕМЕНТИ ГОТИЧНОЇ ПРОЗИ У ТВОРЧОСТІ М.КОСТОМАРОВА (НА ПРИКЛАДІ ПОВІСТІ "КУДЕЯР")

Терехова І.О., к. філол. н, ст. викладач

Таврійський національний університет ім. В.І.Вернадського

У статті доведено новаторство М.Костомарова-прозаїка, розглянуто вплив західноєвропейського готичного роману на його творчість, виявлено такі ознаки готичної прози в повісті-хроніці "Кудеяр": психологічна загостреність, драматизм сюжетних ліній, постійне нагнітання жаху, функціонування образів-символів: хата, в'язниця, палац.

Ключові слова: проза, готика, сюжет, злочин.

Терехова И.А. ЭЛЕМЕНТЫ ГОТИЧЕСКОЙ ПРОЗЫ В ТВОРЧЕСТВЕ Н.КОСТОМАРОВА (НА ПРИМЕРЕ ПОВЕСТИ "КУДЕЯР") / Таврический национальный университет им. В.И.Вернадского, Украина.

В статье доказано новаторство Н.Костомарова-прозаика, рассмотрено влияние западноевропейского готического романа на его творчество, определены такие признаки готической прозы в повести-хронике "Кудеяр": психологическая обостренность, драматизм сюжетных линий, постоянное нагнетание страха, функционирование образов-символов: дом, тюрьма, дворец.

Ключевые слова: проза, готика, сюжет, преступление.

Terekhova I.A. ELEMENTS OF GOTHIC FICTION IN THE WORKS OF N.KOSTOMAROV (FOR EXAMPLE THE STORY "KUDEYAR") / Taurida National V.I.Vernadsky University, Ukraine.

In article is proved innovation N.Kostomarov-writer, considered the influence of Western Gothic novel on his work, identified such signs Gothic fiction in the novel-chronicle "Kudeyar": psychological acuteness, dramatic storylines, the constant injection of fear, the functioning of the images of characters: the house, prison, palace.

Keywords: prose, gothic, theme, a crime.

Готичний роман, або ще як його називають роман жахів, уперше з'явився в західноєвропейській та американській літературі на рубежі XVIII та XIX ст. і став предтечею романтизму. Поява готичної прози в літературі здебільшого зумовлена реакцією на естетичну доктрину просвітницького реалізму, провідне гасло якого – орієнтація на раціональне. За слушним спостереженням Н.Соловйової, готичне виникло в період загрози надмірної інтелектуалізації та бурхливого промислового розвитку [1, 85]. У другій половині XVIII століття роман став предметом експерименту, тому готичні традиції набули відповідного втілення в цьому жанрі.

Перший готичний роман "Замок Отранто" з'явився в 1764 р. в Англії, автором якого був Х.Уолпол. Варто сказати, що цей жанр користувався популярністю серед читацької аудиторії. За класифікацією М.Саммерса готичний роман існував у трьох модифікаціях: роман історичний, роман жахів, роман сентиментальний. Але сучасна дослідниця О.Матвієнко розширює цю класифікацію. Вона виділяє ще такі жанри: філософський, сповідальний, науково-фантастичний романи (М.Шеллі), психологічний роман / новела і детектив (Ч.Діккенс, Г.Джеймс), побутовий роман і роман виховання (Дж.Остен), роман-дискусія (Т.Л.Пікок), алегорична казка і притча (О.Уайльд) [2, 15].